

ORJİNAL ARAŞTIRMA ORIGINAL RESEARCH

DOI: 10.5336/dentalsci.2023-99921

Diş Hekimliği Eğitimi Almış ve Almamış Öğrencilerin Dental Anksiyetelerinin Karşılaştırılması: Kesitsel Araştırma

Comparison of Dental Anxiety of Students with and without Dentistry Education: Cross-Sectional Research

¹ Fatıma KEÇECİ^a, ² Emine ŞİRİN KARAARSLAN^a, ³ Osman DEMİR^b

^aTokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi, Restoratif Diş Tedavisi ABD, Tokat, Türkiye

^bTokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Tıp Fakültesi, Biyoistatistik ABD, Tokat, Türkiye

Bu çalışma, TDB Uluslararası Diş Hekimliği Kongresi'nde (26-28 Ekim 2023, Ankara) sözlü olarak sunulmuştur.

ÖZET Amaç: Bu çalışmanın amacı, diş hekimliği fakültesi (DHF) öğrencileri ile sağlık bilimleri fakültesi (SBF) öğrencilerinin dental anksiyetelerini karşılaştırmaktır. **Gereç ve Yöntemler:** Bu çalışma, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi DHF (DHF-4 ve 5. sınıf, n=120) ve SBF (SBF-1. sınıf, n=80) öğrencileri katılımıyla gerçekleştirilmiştir. Bu öğrenciler, diş hekimliği eğitimi alan ve almayan olarak sınıflandırılmıştır. Anket formunun ilk kısmında yaş, cinsiyet, diş hekimine gitme sıklığı gibi demografik bilgiler sorgulanmıştır. İkinci kısımda ise Modified Dental Anksiyete Skalası (MDAS) ve Dental Korku Skalası (DKS) gibi günümüzde yetişkinlerin dental anksiyete düzeyinin belirlenmesinde en sık tercih edilen ölçekler tercih edilmiştir. Verilerin değerlendirilmesinde tek yönlü varyans analizi ve ki-kare testlerinden yararlanılmıştır. **Bulgular:** Elde edilen veriler doğrultusunda, SBF öğrencilerinde MDAS ve DKS skorları DHF öğrencilerine göre istatistiksel olarak anlamlı seviyede yüksek bulunmuştur (p<0,001). Yüksek dental anksiyete sahip öğrenci oranı SBF öğrencilerinde 92,3 (n=12) iken, DHF öğrencilerinde 7,7 (n=1) olarak bulunmuştur. Ayrıca, DKS skorlarına göre SBF öğrencilerinden 3'ü aşırı yüksek, 10'u yüksek, 34'ü ılımlı ve 33'ü düşük dental anksiyeteli olarak tespit edilmiştir. DHF öğrencilerinde ise 4'ü yüksek, 27'si ılımlı ve 89'u düşük dental anksiyeteli olarak belirlenmiştir. **Sonuç:** Diş hekimliği eğitimi almamış öğrencilerin diş hekimliği eğitimi almış öğrencilerden daha yüksek düzeyde dental anksiyeteye sahip oldukları bulunmuştur.

ABSTRACT Objective: The aim of this study is to compare the dental anxiety of the students of the faculty of dentistry (FoD) and the faculty of health sciences (FHS). **Material and Methods:** This study was carried out with the participation of Tokat Gaziosmanpaşa University FoD (FoD-4th and 5th-year, n=120) and FHS (FHS-1st-year, n=80) students. These students were classified as those with or without dental education. In the first part of the questionnaire, demographic information such as age, gender, and frequency of going to the dentist was questioned. In the second part, the most preferred scales to determine the dental anxiety level of adults today, such as the Modified Dental Anxiety Scale (MDAS) and the Dental Fear Scale (DFS) were used. One-way variance analysis and chi-square tests were used to evaluate the data. **Results:** The MDAS and DFS scores of FHS students were found to be statistically significantly higher than FoD students (p<0.001). While the rate of students with high dental anxiety was 92.3 (n=12) in FHS students, it was 7.7 (n=1) in FoD students. According to DFS scores, 3 of the FHS students were found to have extremely high dental anxiety, 10 had high dental anxiety, 34 had moderate anxiety, and 33 had low dental anxiety. In FoD students, 4 had high dental anxiety, 27 had moderate anxiety, and 89 had low dental anxiety. **Conclusion:** It was determined that the dental anxiety of the students who did not receive dental education was higher than the students who did.

Anahtar Kelimeler: Dental anksiyete; diş hekimleri; eğitim düzeyi

Keywords: Dental anxiety; dentists; education level

Anksiyete ve korku çözülmesi epeyce zor olan sorunlardandır. Bazen bu iki terim birbirlerinin yerine kullanılabilir ancak farklı anlamları vardır. Korku; bireyin bilinen bir

olaya karşı göstermiş olduğu subjektif bir durumdur. Anksiyete; kaygı durumudur ve bireyin bilinmeyen bir olaya karşı gösterdiği tedirginlik şeklindedir.¹

KAYNAK GÖSTERMEK İÇİN:

Keçeci F, Şirin Karaarslan E, Demir O. Diş hekimliği eğitimi almış ve almayan öğrencilerin dental anksiyetelerinin karşılaştırılması: Kesitsel araştırma. Türkiye Klinikleri J Dental Sci. 2024;30(1):140-9.

Correspondence: Emine ŞİRİN KARAARSLAN

Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesi, Restoratif Diş Tedavisi ABD, Tokat, Türkiye

E-mail: karaarslan.emine@gmail.com

Peer review under responsibility of Türkiye Klinikleri Journal of Dental Sciences.

Received: 17 Oct 2023

Received in revised form: 19 Dec 2023

Accepted: 11 Jan 2024

Available online: 15 Jan 2024

2146-8966 / Copyright © 2024 by Türkiye Klinikleri. This is an open access article under the CC BY-NC-ND license (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>).

Dental anksiyete; diş tedavisine karşı oluşan korkular sebebiyle ortaya çıkan, yoğun bir huzursuzluk durumudur. Tam olarak açıklanamamaktadır.² Bu anksiyetenin nedenlerinde rol oynayan faktörler; dolaylı şartlanma, doğrudan şartlanma, karakter özellikleri ve diğer etmenler olarak sınıflandırılmaktadır. Hastaların travmatik dental deneyimleri ve dental korkuları doğrudan şartlanma faktörüne neden olurken; değişen reaksiyon eğilimleri, ruhsal farklılıklar ve kişilik özellikleri doğrultusunda ayırıcı olmaktadır. Medya, çevre koşulları, aile ve toplum dolaylı şartlanmaya neden olur. Dental anksiyeteye neden olan diğer faktörler; tedavi işlemleri konusundaki belirsizlikler, hekimin yabancı bir birey olması fikri, kontrol kaybı duygusudur.²

Doerr ve ark. ile Marakoğlu ve ark.nın yaptıkları araştırmalar sonucunda, dental anksiyetenin çoğunlukla kırsalda yaşayan, daha önce hiç diş tedavisi yaptırmamış, 20 yaş altındakilerde ve kadınlarda daha fazla görüldüğü bildirilmiştir.³

Dental anksiyetede kontrol edilemeyen endişeler ve korkular vardır, bunlar hastanın diş tedavisinden uzaklaşmasına neden olur. Bunlar; bilinmezlik korkusu, ağrı korkusu, vücutta değişiklik ve sakatlanma korkusu, çaresizlik ve bağımlılık korkusu ve ölüm korkusudur.

Hastaların dental anksiyetelerinin nedeni, bilinmeyen bir operasyon geçirecekleri düşüncesi, önceden yaşadıkları travmatik deneyimlerdir.⁴ Daha önceki tedaviler esnasında rahatsızlık ve ağrı hissetmeleri, hasta-hekim uyumsuzluğu, başarısız olmuş dental tedaviler ve post-operatif komplikasyonlar anksiyete düzeyini artırmaktadır.⁵

Dental anksiyetenin fazla olması, yaşam kalitesinin ve ağız sağlığının kötü olmasına neden olmaktadır.⁶ Bu tür hastaların kaybettikleri dişler, çürükler, dolgu sayıları fazladır, dolayısıyla da periodontal ya da protetik tedaviye ihtiyaçları fazladır. Bu hastalar tedaviye ihtiyaçları olduğunu bilseler de anksiyetelerinden dolayı diş hekimine gitmemektedirler.^{6,7} Ek olarak; anksiyetesi olan hastalarla iletişim kurmak zor olmakta, dental tedavilerin yapılması hem hastalar hem de hekimler açısından güç olmakta ve zaman kaybına neden olmaktadır. Hastaların anksiyete dü-

zeylerinin indirgenmesi ile tedavi süreci daha rahat ilerleyebilir.⁴

Dental anksiyete dünyada tüm toplumlarda farklı seviyelerde karşımıza çıkan ortak bir problemdir.^{8,9} Diş hekimliği alanındaki çeşitli teknolojik gelişmeler, hastaların korku ve endişelerini yenmesinde etkili olmamıştır.¹⁰ Dental anksiyeteyi etkileyen önemli faktörlerden birisi önceden yaşanmış olan dental deneyimin varlığıdır.¹¹

Dental anksiyete, çeşitli bileşenlere bağlı olan karmaşık bir durumdur. Hastaların cinsiyetleri, yaşları, önceden yaşanmış travmatik diş hekimliği uygulamaları, yaşadıkları ortam ve eğitim durumları dental anksiyete düzeylerini etkilemektedir.^{4,5,12,13} Dental anksiyetenin ortaya çıkmasında çevresel ve psikolojik faktörlerin de etkisi olduğu bildirilmiştir.¹²

Eğitim düzeyinin düşüklüğü ile anksiyete seviyesinin yüksekliği arasında ilişki olduğunu belirten çalışmalar vardır.^{13,14} Dental anksiyete üzerine eğitim seviyesinin olduğu kadar farklı eğitimler almanın da etkili olabileceği düşüncesiyle çalışmalar yapılmıştır.^{15,16}

Literatürde dental anksiyete değerlendirilmesinde tercih edilen Modifiye Dental Anksiyete Skalası (MDAS) ve Dental Korku Skalası (DKS) ölçeklerinin birlikte kullanılarak ülkemizdeki diş hekimliği eğitimi alan ve almayan öğrencilerin karşılaştırıldığı güncel kaynak bilgisi yetersizdir.

Bu çalışmanın amacı; diş hekimliği fakültesi öğrencileri ile sağlık bilimleri fakültesi ebelik bölümü öğrencilerinin dental anksiyetelerini karşılaştırmaktır. Çalışmanın sıfır hipotezi ise “Öğrencilerin diş hekimliği eğitimi almış olması ya da olmamasının dental anksiyeteleri üzerine bir etkisi yoktur.” şeklinde kurulmuştur.

GEREÇ VE YÖNTEMLER

Bu çalışmaya başlamadan önce Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Tıp Fakültesi Girişimsel Olmayan Klinik Araştırmalar Etik Kurulundan (tarih: 17 Ağustos 2023, no: 23-KAEK-129) etik onay alındı ve çalışma Helsinki Deklarasyonu prensiplerinin en son yönergelerine uygun olarak yürütüldü. Anket katılımcılarının çalışma onamları alındı.

Örneklem hacmi için G*Power 3.1.9.4 programı (Heinrich Heine Universität, Düsseldorf, Almanya) yardımıyla, iki örneklem düzeninde, primer olarak iki fakülte arasında MDAS ortalamalarının karşılaştırıldığı çalışmada, %80 güç, %5 hata payı ve orta düzeyde etki büyüklüğü (0,36) ile gruplarda 80 ve 120 olmak üzere toplamda 200 öğrenci ile çalışılacaktır.¹⁷ Anket formu; Demografik bilgiler, MDAS ve DKS olmak üzere 3 bölümden oluşmaktadır. Demografik bilgiler; cinsiyet, yaş, sigara kullanımı, en son diş hekimine gitme nedeni, ne kadar sıklıkla dişlerini fırçaladıkları, geçirilmiş travmatik diş hekimliği deneyimi varlığı gibi bilgilerin sorgulandığı maddelerden oluşmaktadır (Ek 1, Ek 2, Ek 3).

Bu çalışmaya, 2022-2023 eğitim öğretim dönemindeki, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Diş Hekimliği Fakültesinde eğitim alan 4 ve 5. sınıftaki 120 öğrenci ile sağlık bilimleri fakültesinde eğitim alan 1. sınıftaki 80 öğrenci gönüllülük esasıyla dâhil edildi. Çalışmaya dâhil edilme kriterleri arasında diş hekimliği eğitimi almış olan 4 ve 5. sınıf öğrencileri olmasına ve diş hekimliği eğitimi almamış olan sağlık bilimleri 1. sınıf öğrencileri olmasına dikkat edildi. Öğrencilere çalışmanın amacı genel hatla-

ıyla anlatıldı ve katılımın tamamen gönüllü ve anonim olduğu hakkında detaylı bir açıklama yapıldı. Bunun yanı sıra öğrencilerin katılıp katılmama kararlarının ve verilen cevapların diş hekimliği fakültesindeki mevcut eğitim durumlarını etkilemeyeceği açıkça belirtildi. Katılımcılara Google Formlar (Google LLC, Mountain View, CA, USA) üzerinden hazırlanmış anket formu çevrim içi bir şekilde ulaştırılmış olup, bilgilendirilmiş onam formu doldurulmuştur.

Bu çalışma Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi DHF (DHF-4 ve 5. sınıf, n=120) ve SBF ebelik bölümü öğrencileri (SBF-1. sınıf, n=80) katılımıyla gerçekleştirilmiştir. Bu öğrenciler diş hekimliği eğitimi alan ve almayan olarak sınıflandırılmıştır. Toplamda 150'si (%75) kadın, 50'si (%25) erkek olmak üzere 200 öğrenci anket çalışmamıza dâhil edildi.

Anket formunun ilk kısmında yaş, cinsiyet, diş hekimine gitme sıklığı gibi demografik bilgiler sorgulanmıştır. İkinci kısımda ise MDAS ve DKS gibi günümüzde yetişkinlerin dental anksiyete düzeyinin belirlenmesinde en sık tercih edilen ölçekler kullanılmıştır. MDAS skor değeri ≥ 19 olan katılımcılar yüksek dental anksiyete düzeyine sahip bireyler olarak kaydedilmiştir.¹⁸ Verilerin değerlendirilmesinde tek yönlü varyans analizi ve ki-kare testlerinden yararlanılmıştır.

Verilerin istatistiksel analizi için IBM SPSS Statistics 26.0 programı (SPSS Inc., Chicago, IL, ABD) kullanıldı. Öğrencilerin dental anksiyetelerini değerlendiren sorulara verilen yanıtları değerlendirmek için ki-kare testi kullanıldı. Anlamlılık düzeyi $p < 0,05$ olarak belirlendi.

BULGULAR

Çalışmaya katılan SBF öğrencilerinde MDAS skorları DHF öğrencilerine kıyasla yüksek dental korku ve anksiyete belirtecek şekilde istatistiksel olarak anlamlı seviyede yüksek bulundu ($p < 0,001$) (Tablo 1). MDAS skoru ≥ 19 olan katılımcıların dental anksiyete seviyesi yüksek olarak kabul edilmiştir. SBF'deki katılımcılardan MDAS skor değeri ≥ 19 olanlar 12 (%92,3) kişiyken, DHF'deki katılımcılardan MDAS skor değeri ≥ 19 olanlar 1 (%7,7) kişidir (Tablo 2).

EK 1: Demografik bilgileri değerlendiren sorular.

Katılımcıların demografik bilgileri

Cinsiyet:

Kadın:

Erkek:

Yaş:

18-25

25 yaş üstü

Sigara kullanımı:

Evet:

Hayır:

En son diş hekimine gitme nedeni:

Muayene kontrol

Ağrı

Restoratif işlemler (dolgu, kanal tedavisi)

Cerrahi işlem (çekim, ameliyat)

Ortodonti (tel tedavisi)

Diş eti şikâyeti

Ne kadar sıklıkla dişlerinizi fırçalarsınız?

Haftada 1 kez

Günde 1 kez

Günde 2-3 kez

Günde 3'ten fazla

Geçirilmiş travmatik diş hekimliği deneyimi varlığı:

Evet:

Hayır:

EK 2: Modifiye Dental Anksiyete Skalası.**Modifiye Dental Anksiyete Skalası****1. Yarın diş hekimine gidecek olsanız kendinizi nasıl hissedersiniz?**

- a) Eğlenceli bir deneyim olacağını düşünürüm.
- b) Bu durumu önemsemem ve hiç endişe etmem.
- c) Çok az huzursuzluk duyarım.
- d) Hoş olmayan (tatsız) ve ağrılı bir olay olacağını düşündüğüm için korkarım.
- e) Diş hekimini ne yapacak diye çok korkarım.

2. Diş hekimini muayenehanesinde ve sıranın size gelmesini bekliyorsunuz. Kendinizi nasıl hissedersiniz?

- a) Rahat hissedirim.
- b) Biraz huzursuz hissedirim.
- c) Gergin hissedirim.
- d) Endişeli ve sıkıntılı hissedirim.
- e) Çok korkarım, vücudumda terleme ve bulantı gibi değişiklikler hissedirim.

3. Diş hekiminin koltuğuna oturduğun ve doktorunuzun kök kanal tedavisi için dönen aletlerini hazırlamasını bekliyorsunuz. Kendinizi nasıl hissedersiniz?

- a) Rahat hissedirim.
- b) Biraz huzursuz hissedirim.
- c) Gergin hissedirim.
- d) Endişeli ve sıkıntılı hissedirim.
- e) Çok korkarım, vücudumda terleme ve bulantı gibi değişiklikler hissedirim.

4. Diş hekiminin koltuğuna oturduğun ve doktorunuzun diş etlerinin etrafındaki diş taşlarını temizlemek için kazıyıcı aletlerini hazırlamasını bekliyorsunuz.**Kendinizi nasıl hissedersiniz?**

- a) Rahat hissedirim.
- b) Biraz huzursuz hissedirim.
- c) Gergin hissedirim.
- d) Endişeli ve sıkıntılı hissedirim.
- e) Çok korkarım, vücudumda terleme ve bulantı gibi değişiklikler hissedirim.

5. Diş hekiminizin üst arka dişinizin üstünde diş etinize lokal anestezi yapacak olsa kendinizi nasıl hissedersiniz?

- a) Rahat hissedirim.
- b) Biraz huzursuz hissedirim.
- c) Gergin hissedirim.
- d) Endişeli ve sıkıntılı hissedirim.
- e) Çok korkarım, vücudumda terleme ve bulantı gibi değişiklikler hissedirim.

Çalışmamıza katılan bireylerin 189'unun (%94,5) yaşları 18-25 arasında değişmekte, 11'inin (%5,5) yaşları ise 25 yaş üzeridir. Çalışmamız 150'si (%75) kadın ve 50'si (%25) erkek olmak üzere toplam 200 öğrenci üzerine yapılmıştır. Çalışmaya katılan öğrencilerin 80'i (%40) sağlık bilimleri, 120'si (%60) diş hekimliği öğrencisidir. Öğrencilerin %77'si sigara kullanmazken, %23'ü sigara kullanmaktadır. Öğrencilerin %30'u muayene kontrol, %18'i ağrı, %28,5'i restoratif işlemler, %11'i cerrahi işlemler, %9'u ortodontik tedavi, %3,5'i diş eti şikâyeti ile diş hekimine başvurmuştur. Katılımcıların

%2'si haftada bir kez, %26'sı günde bir kez, %70'i günde iki-üç kez, %2'si günde üçten fazla dişlerini fırçalamaktadır. Katılımcıların %74'ü travmatik diş deneyimi geçirmemişken %26'sının travmatik diş deneyimi olduğu rapor edilmiştir (Tablo 3A, Tablo 3B).

DKS skorları açısından bakıldığında SBF'deki öğrencilerin 33'ünde (%27) düşük anksiyete, 34'ünde (%55,7) ılımlı anksiyete, 10'unda (%71,4) yüksek anksiyete, 3'ünde (%100) aşırı yüksek anksiyete görülmektedir. DHF'deki öğrencilerin 89'unda (%73) düşük anksiyete, 27'sinde (%44,3) ılımlı anksiyete,

EK 3: Dental Korku Skalası.

Dental Korku Skalası (DKS)

1. Diş hekimi korkusu nedeniyle hiç randevunuzu ertelediğiniz oldu mu?
 - a) Hiç
 - b) Bir veya iki defa
 - c) Birkaç defa
 - d) Sık sık
 - e) Neredeyse her zaman
2. Diş hekimi korkusu nedeniyle hiç randevunuzu iptal ettiğiniz ya da gitmediğiniz oldu mu?
 - a) Hiç
 - b) Bir veya iki defa
 - c) Birkaç defa
 - d) Sık sık
 - e) Neredeyse her zaman
3. Diş tedavim yapılırken kaslarım gerilir.
 - a) Neredeyse hiç
 - b) Çok az
 - c) Biraz
 - d) Çok
 - e) Çok fazla
4. Diş tedavim yapılırken nefes alış-veriş oranım artar.
 - a) Neredeyse hiç
 - b) Çok az
 - c) Biraz
 - d) Çok
 - e) Çok fazla
5. Diş tedavim yapılırken terlerim.
 - a) Neredeyse hiç
 - b) Çok az
 - c) Biraz
 - d) Çok
 - e) Çok fazla
6. Diş tedavim yapılırken midemde bulantı ve karın ağrısı hissederim.
 - a) Neredeyse hiç
 - b) Çok az
 - c) Biraz
 - d) Çok
 - e) Çok fazla
7. Diş tedavim yapılırken kalp atış hızım artar.
 - a) Neredeyse hiç
 - b) Çok az
 - c) Biraz
 - d) Çok
 - e) Çok fazla
8. Diş hekiminden randevu alırken korku ve gerginlik duyarım.
 - a) Neredeyse hiç
 - b) Çok az
 - c) Biraz
 - d) Çok
 - e) Çok fazla
9. Diş hekimi muayenehanesine yaklaşırken korku ve gerginlik duyarım.
 - a) Neredeyse hiç
 - b) Çok az
 - c) Biraz
 - d) Çok
 - e) Çok fazla
10. Bekleme odasında otururken korku ve gerginlik duyarım.
 - a) Neredeyse hiç
 - b) Çok az
 - c) Biraz
 - d) Çok
 - e) Çok fazla
11. Diş hekimi koltuğunda (ünitinde) otururken korku ve gerginlik duyarım.
 - a) Neredeyse hiç
 - b) Çok az
 - c) Biraz
 - d) Çok
 - e) Çok fazla
12. Muayene odasının kokusunu aldığım da korku ve gerginlik duyarım.
 - a) Neredeyse hiç
 - b) Çok az
 - c) Biraz
 - d) Çok
 - e) Çok fazla
13. Diş hekimini içeriye girerken gördüğümde korku ve gerginlik duyarım.
 - a) Neredeyse hiç
 - b) Çok az
 - c) Biraz
 - d) Çok
 - e) Çok fazla
14. Anestezi iğnesini gördüğümde korku ve gerginlik duyarım.
 - a) Neredeyse hiç
 - b) Çok az
 - c) Biraz
 - d) Çok
 - e) Çok fazla
15. Anestezi iğnesini hissederken korku ve gerginlik duyarım.
 - a) Neredeyse hiç
 - b) Çok az
 - c) Biraz
 - d) Çok
 - e) Çok fazla
16. Dönen aletleri gördüğümde korku ve gerginlik duyarım.
 - a) Neredeyse hiç
 - b) Çok az
 - c) Biraz
 - d) Çok
 - e) Çok fazla
17. Dönen aletlerin sesini duyduğumda korku ve gerginlik duyarım.
 - a) Neredeyse hiç
 - b) Çok az
 - c) Biraz
 - d) Çok
 - e) Çok fazla
18. Dönen aletin dönme titreşimini dışimde hissettiğimde korku ve gerginlik duyarım.
 - a) Neredeyse hiç
 - b) Çok az
 - c) Biraz
 - d) Çok
 - e) Çok fazla
19. Diş hekimi tarafından dişlerim temizlendiğinde korku ve gerginlik duyarım.
 - a) Neredeyse hiç
 - b) Çok az
 - c) Biraz
 - d) Çok
 - e) Çok fazla
20. Bütün bunları düşündüğünüzde diş tedavisi ne kadar korkunç?
 - a) Neredeyse hiç
 - b) Çok az
 - c) Biraz
 - d) Çok
 - e) Çok fazla

4'ünde (%28,6) yüksek anksiyete, 0'ında (%0) aşırı yüksek anksiyete görülmektedir. Çalışmaya katılan SBF öğrencilerinde DKS skorları DHF öğrencilerine kıyasla yüksek dental korku ve anksiyeteyi belirtecek şekilde istatistiksel olarak anlamlı seviyede yüksek bulundu ($p<0,001$) (Tablo 4A, Tablo 4B).

TARTIŞMA

Dental anksiyeteyi değerlendirmek amacıyla çocuklar ve erişkinler için farklı olan anksiyete skalaları vardır. DKS ve MDAS günümüzde sıklıkla kullanılan skalalardandır. Bu skalalar hastanın anksiyete

TABLO 1: MDAS ve DKS skorlarının ortalama değerleri.

	MDAS toplam $\bar{X} \pm SS$	p değeri	DKS toplam $\bar{X} \pm SS$	p değeri
Sağlık bilimleri	13,23±4,63	<0,001	45,51±17,54	<0,001
Diş hekimliği	9,63±3,44		33,87±12,27	

MDAS: Modifiye Dental Anksiyete Skalası; DKS: Dental Korku Skalası; SS: Standart sapma.

TABLO 2: Sağlık bilimleri ve diş hekimliği öğrencilerine göre MDAS ve DKS değerlendirilmesi.

			n	%
MDAS	Düşük dental kaygı	Sağlık bilimleri	68	36,4
		Diş hekimliği	119	63,6
	Yüksek dental kaygı	Sağlık bilimleri	12	92,3
		Diş hekimliği	1	7,7
DKS	Düşük anksiyete	Sağlık bilimleri	33	27
		Diş hekimliği	89	73
	İlımlı anksiyete	Sağlık bilimleri	34	55,7
		Diş hekimliği	27	44,3
	Yüksek anksiyete	Sağlık bilimleri	10	71,4
		Diş hekimliği	4	28,6
	Aşırı yüksek anksiyete	Sağlık bilimleri	3	100
		Diş hekimliği	0	0

MDAS: Modifiye Dental Anksiyete Skalası; DKS: Dental Korku Skalası.

düzeyini değerlendirmede diş hekimine yardımcı olmakta ve tedavi planlaması açısından etkili olmaktadır. Fırat ve ark. Türkler üzerinde bir çalışma yapmışlar ve bu çalışmaya göre DKS'yi güvenilir ve uygulanabilir bulmuşlardır.¹⁹ Anksiyete düzeyi yüksek olan ve olmayan 1.392 hastanın katıldığı çalışmada MDAS güvenilir bulunmuştur. Ek olarak MDAS'nin Türkler üzerinde geçerli ve güvenilir olduğunu bildiren araştırmalar da vardır. Tunç ve ark., Türkler üzerinde MDAS'nin geçerliliğini ve güvenilirliğini inceledikleri çalışmada, skalanın yeterli hassasiyetinin olduğunu söylemişlerdir.²⁰ Değerlendirmemizde biz de bu kriteri ele almaktayız. MDAS; kullanımı kabul edilen, kolay, kısa ve öz, güvenilir bir skala olduğundan dolayı biz de çalışmamızda kullandık. Türk hastalar üzerinde MDAS geçerliliğinin ve güvenilirliğinin değerlendirildiği başka bir çalışmada olduğu gibi çalışmamızda da MDAS skor değeri ≥ 19 olarak belirlenmiştir.¹⁸

Dental anksiyetenin görülme insidansının literatürde, %4-20 arasında değiştiği görülmektedir. Dental anksiyete düzeyinin kadınların erkeklerden daha yüksek olduğunu belirten araştırmalar vardır.^{21,22} Tam tersi cinsiyetler arasında herhangi bir fark olmadığını

söyleyen makaleler de vardır.²³ Yapılan bir çalışmada, 1. sınıf öğrencileri kendi arasında karşılaştırıldığında dental anksiyete kızlarda erkeklerden fazla bulunmuştur, 5. sınıf öğrencilerinde ise cinsiyetler arasında bir fark bulunmamıştır.²⁴ Bizim çalışmamızda kadınların erkeklerden dental anksiyeteleri anlamlı derecede yüksek bulunmuştur ($p < 0,001$).

Oktay ve ark., daha önce olmuş olan travmatik diş hekimliği deneyimlerinin dental anksiyete skorlarını önemli oranda istatistiksel olarak etkilediğini bildirmişlerdir.²⁵ Başka bir çalışmada da, yaşanan travmatik deneyimlerin dental anksiyetede etkili olduğu bildirilmiştir.²⁶ Çalışmamızda da ankete katılanlar arasında travmatik diş hekimliği deneyimine sahip olan öğrencilerin dental anksiyete düzeyleri travmatik diş hekimliği deneyimine sahip olmayan öğrencilerden anlamlı olarak daha yüksek bulunmuştur ($p=0,017$). Travmatik diş hekimliği deneyimi olanların daha yüksek dental anksiyeteye sahip oldukları bildirilmiştir.

Yapılan bir çalışmada, endodonti klinik eğitimi almış ve almamış öğrenciler karşılaştırılmış ve diş fırçalama sıklıkları açısından anlamlı bir fark bulunmuşlardır.²⁷ Bizim çalışmamızda da diş hekimliği

TABLO 3A: MDAS 1. soruya ilişkin dağılım (MDAS sorularına ilişkin dağılım).

MDAS 1	Eğlenceli bir deneyim olacağını düşünürüm n (%)	Bu durumu önemsemem ve hiç endişe etmem n (%)	Çok az huzursuzluk duyuyorum n (%)	Hoş olmayan ve ağrılı bir olay olacağını düşündüğüm için korkarım n (%)		Diş hekimini ne yapacak diye çok korkarım n (%)
				21 (10,5)	72 (36)	
1. Yarı diş hekimine gidecek olsanız kendinizi nasıl hissedersiniz?						

MDAS: Modifiye Dental Anksiyete Skalası.

TABLO 3B: MDAS 2-5. sorulara ilişkin dağılım (MDAS sorularına ilişkin dağılım).

MDAS 2-5	Rahat hissederim n (%)	Biraz huzursuz hissederim n (%)	Gergin hissederim n (%)	Endişeli ve sıkıntılı hissederim n (%)	Çok korkarım, vücudumda terleme ve bulantı gibi değişiklikler hissederim n (%)
2. Diş hekimini muayenehanesinde ve sıramın size gelmesini bekliyorsunuz. Kendinizi nasıl hissedersiniz?	59 (29,5)	68 (34)	47 (23,5)	16 (8)	10 (5)
3. Diş hekiminin koltuğuna oturduğunuz ve doktorunuzun kök kanal tedavisi için dönen aletlerini hazırlamasını bekliyorsunuz. Kendinizi nasıl hissedersiniz?	87 (43,5)	56 (28)	39 (19,5)	13 (6,5)	5 (2,5)
4. Diş hekiminin koltuğuna oturduğunuz ve doktorunuzun dış etleriniz etrafındaki dış taşları temizlemek için kazıyıcı aletlerini hazırlamasını bekliyorsunuz. Kendinizi nasıl hissedersiniz?	67 (33,5)	56 (28)	46 (23)	16 (8)	15 (7,5)

MDAS: Modifiye Dental Anksiyete Skalası.

TABLO 4A: DKS 1-2. sorulara ilişkin dağılım (DKS sorularına ilişkin dağılım).

DKS sorular 1-2	Hiç n (%)	Bir veya iki defa n (%)	Birkaç defa n (%)	Sık sık n (%)	Neredeyse her zaman n (%)
1. Diş hekimini korkusu nedeniyle hiç randevunuzu ertlemediğiniz oldu mu?	169 (84,5)	22 (11)	6 (3)	3 (1,5)	0 (0)
2. Diş hekimini korkusu nedeniyle hiç randevunuzu iptal ettiğiniz ya da gitmediğiniz oldu mu?					

DKS: Dental Korku Skalası.

TABLO 4B: 3-20. sorulara ilişkin dağılım (DKS sorularına ilişkin dağılım).

DKS sorular 3-20	Neredeyse hiç n (%)	Çok az n (%)	Biraz n (%)	Çok n (%)	Çok fazla n (%)
3. Diş tedavim yapıldıktan kaslarım gerilir.	57 (28,5)	72 (36)	54 (27)	11 (5,5)	6 (3)
4. Diş tedavim yapıldıktan nefes alış-veriş oranım artar.	71 (35,5)	62 (31)	53 (26,5)	10 (5)	4 (2)
5. Diş tedavim yapıldıktan terlerim.	94 (47)	56 (28)	38 (19)	7 (3,5)	5 (2,5)
6. Diş tedavim yapıldıktan mideimde bulantı ve karn ağrısı hissedirim.	115 (57,5)	46 (23)	26 (13)	7 (3,5)	6 (3)
7. Diş tedavim yapıldıktan kalp atış hızım artar.	79 (39,5)	66 (33)	38 (19)	10 (5)	7 (3,5)
8. Diş hekiminden randevu alırken korku ve gerginlik duyarım.	110 (55)	46 (23)	33 (16,5)	7 (3,5)	4 (2)
9. Diş hekimini muayenehanesine yaklaşıırken korku ve gerginlik duyarım.	92 (46)	52 (26)	39 (19,5)	14 (7)	3 (1,5)
10. Bekleme odasında otururken korku ve gerginlik duyarım.	87 (43,5)	53 (26,5)	49 (24,5)	8 (4)	3 (1,5)
11. Diş hekimini koltuğunda (ünitede) otururken korku ve gerginlik duyarım.	75 (37,5)	63 (31,5)	48 (24)	11 (5,5)	3 (1,5)
12. Muayene odasının kokusunu aldığım da korku ve gerginlik duyarım.	88 (44)	58 (29)	44 (22)	7 (3,5)	3 (1,5)
13. Diş hekimimi içeriye girerken gördüğümde korku ve gerginlik duyarım.	104 (52)	49 (24,5)	36 (18)	7 (3,5)	4 (2)
14. Anestezi iğnesini gördüğümde korku ve gerginlik duyarım.	75 (37,5)	53 (26,5)	43 (21,5)	19 (9,5)	10 (5)
15. Anestezi iğnesini hissederken korku ve gerginlik duyarım.	61 (30,5)	59 (29,5)	42 (21)	25 (12,5)	13 (6,5)
16. Dönen aletleri gördüğümde korku ve gerginlik duyarım.	79 (39,5)	60 (30)	36 (18)	21 (10,5)	4 (2)
17. Dönen aletlerin sesini duyduğumda korku ve gerginlik duyarım.	83 (41,5)	49 (24,5)	46 (23)	18 (9)	4 (2)
18. Dönen aletin dönmeye başlamasını hissettiğimde korku ve gerginlik duyarım.	70 (35)	54 (27)	45 (22,5)	27 (13,5)	4 (2)
19. Diş hekimimi tarafdandan dışarımdan temizlediğinde korku ve gerginlik duyarım.	96 (48)	46 (23)	49 (24,5)	7 (3,5)	2 (1)
20. Bütün bunlar dışarımda olduğumda diş tedavisi ne kadar korkunç?	58 (29)	69 (34,5)	47 (23,5)	22 (11)	4 (2)

DKS: Dental Korku Skalası.

akültesi ile sağlık bilimleri fakültesi öğrencilerinin diş fırçalama sıklıkları değerlendirildiğinde anlamlı bir fark bulunamamıştır.

Kirova yaptığı bir araştırmada, diş hekimliği öğrencilerinin dental anksiyetesi yüksek olanlarının oranını %4,27 olarak bulmuştur.²⁸ Finlandiya’da 880 öğrenci ile yapılan bir araştırmada, bu öğrencilerin %11,3’ünün dental anksiyetesinin olduğu bulunmuştur.²⁹ Kaakko ve ark., ABD’de eğitim alan üniversite öğrencilerinin dental anksiyete seviyelerini incelediği bir araştırmada, öğrencilerin %19’unun dental anksiyete seviyesini yüksek bulmuşlardır.³⁰ Al-Omari ve Al-Omari üniversite eğitimi alan öğrencilerin hangi eğitim alanlarında olduklarıyla dental anksiyete düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir, tıp ve mühendislik fakültesinde eğitim alan öğrencilerin diş hekimliği fakültesinde eğitim alan öğrencilere göre daha yüksek dental anksiyete düzeylerine sahip oldukları bildirilmişlerdir.¹⁵ Peretz ve Mann, diş hekimliği fakültesi 3. sınıf öğrencileriyle bir çalışma yapmışlardır ve yılların ilerlemesi ile birlikte öğrencilerin dental anksiyete seviyelerinde bir azalma olduğunu bulmuşlardır.³¹ Yapılan başka bir çalışmada, 4 ve 5. sınıf öğrencileri karşılaştırılmış ve sınıf ilerledikçe dental anksiyetenin azaldığı bulunmuştur.³² Çalışmamızda; MDAS skorlarına göre yüksek dental anksiyeteye sahip olan diş hekimliği fakültesi öğrenci sayısı 1 iken (%7,7), sağlık bilimleri fakültesi öğrencilerinde ise 12 (%92,3) kişi olarak kaydedildi. Sağlık bilimleri fakültesi öğrencilerinde DKS skorlarının ortalaması $45,51 \pm 17,54$ anlamlı olarak yüksek seviyede bulunurken, diş hekimliği fakültesi öğrencilerinde ise ortalama

ması $33,87 \pm 12,27$ düşmektedir ($p < 0,001$). Buradan çıkarılacak sonuç, dental anksiyetenin azalmasının sebebi olarak diş hekimliği eğitimi almanın önemli olduğunu göstermektedir. Öğrenciler diş hekimliğinde eğitim alınca ve bu eğitimle birlikte tecrübeye sahip olunca dental korku ve anksiyete düzeyleri azalmaktadır.

Erten ve ark., yaptıkları araştırmalarda diş hekimine gitme sıklığı ve sebebi, cinsiyet, eğitim durumu gibi sorulara ilaveten DKS'yi kullanmışlardır.¹⁴ Hastaların dental korku ve anksiyete düzeyleri incelenmiştir. Eğitim düzeyi düşük olan ve daha önce hiç diş hekimine gitmemiş olan hastalarda daha yüksek anksiyete görülmüştür. DKS sorularında en çok korku duyulan durumlar iğnenin görülmesi ve enjeksiyon yapılması olarak belirtir. Bizim yaptığımız bu çalışmada da öğrenciler en fazla anestezi iğnesini hissettiklerinde, daha sonra da anestezi iğnesini gördüklerinde korktuklarını bildirmişlerdir.

Öğrenciler, diş hekimliğinde eğitim gördükleri süre içerisinde tutumlarını, duygularını ve algılarını değiştirebilirler. Öğrencilerin eğitim gördükçe tedirginlikleri gitgide azalmaktadır. Aynı şekilde diş hekimliği eğitimi görmek de diğer mesleklere göre tedirginliği azaltmaktadır.

Araştırmamızın temel amacı, diş hekimliği eğitimi almış öğrencilerle diş hekimliği eğitimi almayan öğrencilerin karşılaştırılıp, diş hekimliği eğitimi almanın dental anksiyeteyi azaltıp azaltmamasını değerlendirmektir. Ankette sorulan sorulara verilen cevapların değerlendirilmesi sonucu anlamlı farklar bulundu ve yukarıda belirtilen sıfır hipotez reddedilmiştir.

SONUÇ

Diş tedavileri açısından çoğunlukla zorluk meydana

getiren dental anksiyete, hem hekimler hem de hastalar açısından büyük problemlere sebep olmaktadır. Diş hekimlerinin bu diş tedavilerine zorluk teşkil eden endişe ve davranışlarla başa çıkması gerekmektedir.

Diş hekimliği fakültesinde eğitim gören öğrencilerin sağlık bilimleri fakültesinde eğitim gören öğrencilerden daha düşük korku ve anksiyete düzeylerine sahip oldukları bulunmuştur. Dental korku ve anksiyete düzeylerinin kadınlarda erkeklerden daha yüksek olduğu bulunmuştur. Eğitim düzeyinin yükselmesiyle ve diş hekimliği hakkında teorik bilgilerin öğrenilmesiyle ve klinik olarak da tecrübe kazanılmasıyla öğrencilerin dental anksiyetelerinin azaldığı gösterilmiştir.

Finansal Kaynak

Bu çalışma sırasında, yapılan araştırma konusu ile ilgili doğrudan bağlantısı bulunan herhangi bir ilaç firmasından, tıbbi alet, gereç ve malzeme sağlayan ve/veya üreten bir firma veya herhangi bir ticari firmadan, çalışmanın değerlendirme sürecinde, çalışma ile ilgili verilecek kararı olumsuz etkileyebilecek maddi ve/veya manevi herhangi bir destek alınmamıştır.

Çıkar Çatışması

Bu çalışma ile ilgili olarak yazarların ve/veya aile bireylerinin çıkar çatışması potansiyeli olabilecek bilimsel ve tıbbi komite üyeliği veya üyeleri ile ilişkisi, danışmanlık, bilirkişilik, herhangi bir firmada çalışma durumu, hissedarlık ve benzer durumları yoktur.

Yazar Katkıları

Fikir/Kavram: Fatma Keçeci, Emine Şirin Karaarslan; **Tasarım:** Fatma Keçeci; **Denetleme/Danışmanlık:** Emine Şirin Karaarslan; **Veri Toplama ve/veya İşleme:** Fatma Keçeci; **Analiz ve/veya Yorum:** Fatma Keçeci, Osman Demir; **Kaynak Taraması:** Fatma Keçeci; **Makalenin Yazımı:** Fatma Keçeci; **Eleştirel İnceleme:** Emine Şirin Karaarslan; **Kaynaklar ve Fon Sağlama:** Fatma Keçeci, Emine Şirin Karaarslan.

KAYNAKLAR

- Akarşlan ZZ, Erten H. Diş hekimliği korkusu ve kaygısı [Dental fear and anxiety]. *Clin Dent and Res.* 2009;33(1):62-8. [Link]
- Koroğlu DA, Durkan R. Diş hekimliği uygulamalarında karşılaşılan dental anksiyete sendromunun etiolojisinin ve tedavi yöntemlerinin değerlendirilmesi [An evaluation of the etiology and the treatment procedures of dental anxiety syndrome encountered in dental applications]. *Atatürk Univ Diş Hekim Fak Derg.* 2010;2010(3):205-12. [Link]
- Doerr PA, Lang WP, Nyquist LV, Ronis DL. Factors associated with dental anxiety. *J Am Dent Assoc.* 1998;129(8):1111-9. [Crossref] [PubMed]
- Kömerik N, Muğlalı M. Ağzı cerrahisinde anksiyete kontrolü: hastaların [Anxiety control in oral surgery: patient information]. *Atatürk Uni Diş, Hekim Fak Derg.* 2005;15(3):25-33. [Link]
- Kanegane K, Penha SS, Munhoz CD, Rocha RG. Dental anxiety and salivary cortisol levels before urgent dental care. *J Oral Sci.* 2009;51(4):515-20. [Crossref] [PubMed]
- Kumar S, Bhargava P, Patel A, Bhati M, Balasubramanyam G, Duraiswamy P, et al. Does dental anxiety influence oral health-related quality of life? Observations from a cross-sectional study among adults in Udaipur district, India. *J Oral Sci.* 2009;51(2):245-54. [Crossref] [PubMed]
- Ay ZY, Gündoğar D, Büyükoztürk S, Gadbury-Amyot C. Dental Hygiene Fear Survey: reliability and validity of the Turkish version. *J Dent Educ.* 2008;72(2):183-94. [Crossref] [PubMed]
- Newton JT, Buck DJ. Anxiety and pain measures in dentistry: a guide to their quality and application. *J Am Dent Assoc.* 2000;131(10):1449-57. [Crossref] [PubMed]
- Bellini M, Maltoni O, Gatto MR, Pelliccioni G, Checchi V, Checchi L. Dental phobia in dentistry patients. *Minerva Stomatol.* 2008;57(10):485-95. English, Italian. [PubMed]
- Freeman R. Barriers to accessing and accepting dental care. *Br Dent J.* 1999;187(2):81-4. [Crossref] [PubMed]
- De Jongh A, Adair P, Meijerink-Anderson M. Clinical management of dental anxiety: what works for whom? *Int Dent J.* 2005;55(2):73-80. [Crossref] [PubMed]
- Locker D, Thomson WM, Poulton R. Psychological disorder, conditioning experiences, and the onset of dental anxiety in early adulthood. *J Dent Res.* 2001;80(6):1588-92. [Crossref] [PubMed]
- Nicolas E, Collado V, Faulks D, Bullier B, Hennequin M. A national cross-sectional survey of dental anxiety in the French adult population. *BMC Oral Health.* 2007;7:12. [Crossref] [PubMed] [PMC]
- Erten H, Akarşlan ZZ, Bodrumlu E. Dental fear and anxiety levels of patients attending a dental clinic. *Quintessence Int.* 2006;37(4):304-10. [PubMed]
- Al-Omari WM, Al-Omiri MK. Dental anxiety among university students and its correlation with their field of study. *J Appl Oral Sci.* 2009;17(3):199-203. [Crossref] [PubMed] [PMC]
- Sümer A, Bodrumlu E, Sümer M, Köprülü H. Diş hekimliği öğrencileri ile diş hekimliği dışındaki diğer fakülte öğrencilerinin dental kaygılarının değerlendirilmesi [Assessment of dental anxiety among dental and non-dental students]. *Türkiye Klinikleri J Dental Sci.* 2007;13:1-5. [Link]
- Faul F, Erdfelder E, Lang AG, Buchner A. G*Power 3: a flexible statistical power analysis program for the social, behavioral, and biomedical sciences. *Behav Res Methods.* 2007;39(2):175-91. [Crossref] [PubMed]
- İlgü D, İlgü M, Dinçer S, Bayırlı G. Reliability and validity of the Modified Dental Anxiety Scale in Turkish patients. *J Int Med Res.* 2005;33(2):252-9. [Crossref] [PubMed]
- Firat D, Tunc EP, Sar V. Dental anxiety among adults in Turkey. *J Contemp Dent Pract.* 2006;7(3):75-82. [Crossref] [PubMed]
- Tunc EP, Firat D, Onur OD, Sar V. Reliability and validity of the Modified Dental Anxiety Scale (MDAS) in a Turkish population. *Community Dent Oral Epidemiol.* 2005;33(5):357-62. [Crossref] [PubMed]
- Sghaireen MG, Zwiri AM, Alzoubi IA, Qodceih SM, Al-Omiri MK. Anxiety due to dental treatment and procedures among university students and its correlation with their gender and field of study. *Int J Dent.* 2013;2013:647436. [Crossref] [PubMed] [PMC]
- Türksayar AAD, Bulut AC. Dental korku ve anksiyetenin ağız sağlığı etki profiline etkisi [The effect of dental fear and anxiety on oral health impact profile]. *Selcuk Dent J.* 2023;10(1):12-20. [Crossref]
- Thomson WM, Locker D, Poulton R. Incidence of dental anxiety in young adults in relation to dental treatment experience. *Community Dent Oral Epidemiol.* 2000;28(4):289-94. [Crossref] [PubMed]
- Samur Ergüven S, Berrin I, Kılınç Y. Diş hekimliği fakültesi birinci sınıf öğrencileri ile son sınıf öğrencilerinin dental kaygı-korku düzeylerinin karşılaştırmalı olarak değerlendirilmesi [Comparative evaluation of dental anxiety and fear levels between first and final year dental students]. *Acta Odontol Turc.* 2013;30(2):70-6. [Link]
- Oktay EA, Koçak MM, Şahinkesen G, Topçu FT. The role of age, gender, education and experiences on dental anxiety. *Gulhane Med J.* 2009;51:145-8. [Link]
- Acharya S. Factors affecting dental anxiety and beliefs in an Indian population. *J Oral Rehabil.* 2008;35(4):259-67. [Crossref] [PubMed]
- Ayrancı L. Endodonti klinik eğitimi öncesi ve sonrası diş hekimliği öğrencilerinin dental anksiyete düzeylerinin belirlenmesi [Determination of dental anxiety levels of dental students before and after endodontics clinic education]. *Harran Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi.* 2019;16(3):562-8. [Crossref]
- Kirova DG. Dental anxiety among dental students. *J IMAB: Annual Proceeding.* 2011;17(2):137-9. [Crossref]
- Halonen H, Salo T, Hakko H, Räsänen P. Association of dental anxiety to personality traits in a general population sample of Finnish University students. *Acta Odontol Scand.* 2012;70(2):96-100. [Crossref] [PubMed]
- Kaakko T, Milgrom P, Coldwell SE, Getz T, Weinstein P, Ramsay DS. Dental fear among university students: implications for pharmacological research. *Anesth Prog.* 1998;45(2):62-7. [Crossref] [PubMed] [PMC]
- Peretz B, Mann J. Dental anxiety among Israeli dental students: a 4-year longitudinal study. *Eur J Dent Educ.* 2000;4(3):133-7. [Crossref] [PubMed]
- Üçüncü MK, Batgerel OE, Sasany R, Yazıcıoğlu O. Diş hekimliği öğrencilerinin anksiyete seviyelerine travmanın etkisinin incelenmesi [Examining the impact of trauma on the anxiety levels of dentistry students]. *MEÜ Tıp Fak Lokman Hekim Tıp Tarihi ve Folklorik Tıp Derg.* 2023;13(3):710-8. [Crossref]